

Туристичний продукт в сегменті екологічного туризму в Україні в умовах сьогодення

У статті розглянуто питання стану розвитку екологічного туризму в Україні. Висвітлено ресурсний потенціал для розвитку екологічного туризму в Україні та виділено конкурентні переваги екологічного туризму в Україні. Здійснено огляд існуючих екологічних туристичних продуктів в Україні та визначено нові перспективні місця для розвитку екологічного туризму. Надано пропозиції щодо вдосконалення екологічного туристичного продукту.

Україна володіє достатніми природними ресурсами для розвитку екологічного туризму (екотуризму), які стали популярними серед внутрішніх туристів в умовах пандемії COVID-19 та набули особливого значення з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році. Основною рисою екологічного туризму є обов'язковість збереження природного спадку та біологічної різноманітності, що нещадно знищується російською агресією. Встановлено 257 випадків екоциду, що наносить непоправної шкоди довкіллю в довгостроковій перспективі.

Під час написання статті використано загальнонаукові методи дослідження та підходи: аналіз, синтез індукція та дедукція.

Ключові слова: туризм; екологічний туризм (екотуризм); туристичний продукт.

Актуальність теми. Екологічний туризм – важлива складова збалансованого розвитку території у сфері рекреації та один з найперспективніших шляхів покращення стану природно-заповідного фонду. В умовах глобальних викликів для світової системи безпеки та, як наслідок, визначення оновлених пріоритетів в туристичній індустрії, Україна має змогу запропонувати світовій спільноті власний досвід створення позитивного іміджу країни в умовах збройного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання екологічного туризму та його складових, у своїх працях висвітлювали О.О. Бейдик, В.І. Вишневський, О.Ю. Дмитрук, Т.Ю. Сорокіна, В.Є. Борейко, В.П. Кекушев [1], Т.І. Ткаченко, Ю.Ю. Леонт'єва, О.В. Музиченко-Козловська [2] та ін.

Розвиток екологічного туризму в Україні перебуває на початковому етапі, проте дана сфера має що запропонувати потенційному туристу. Екотуризм став популярним серед внутрішніх туристів (подорожують в межах України) в умовах пандемії COVID-19 та набув особливого значення з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Основною рисою екологічного туризму є обов'язковість збереження природного спадку та біологічної різноманітності, що нещадно знищується російською агресією. Встановлено 257 випадків екоциду [3], що несе непоправної шкоди довкіллю в довгостроковій перспективі. Встановити всю повноту збитків сьогодні доволі складно, оскільки ситуація постійно змінюється.

Туристичний продукт – це готовий набір туристичних послуг, який включає принаймні дві такі послуги і пропонується за фіксованою ціною. Цей набір послуг включає в себе послуги транспорту, розміщення та інші туристичні послуги, які не мають стосунку до транспорту та розміщення [4].

Екотуристичні продукти – це послуги, які основані на природному оточенні та місцевій громаді регіону. Якість і характер цих послуг безпосередньо визначаються характером та якістю екосистеми та місцевої громади. Загальною рисою екологічних туристичних продуктів є наголос на нематеріальних цінностях. Екотуристи зацікавлені в пізнанні природи, вивченні її, набутті досвіду взаємодії з нею, задоволенні своєї цікавості та насолоді тим, чого їм бракує в міському середовищі [5, с. 24]. Так, екотуристичним продуктом, який користується популярністю в Україні є екологічна стежка, яка має заздалегідь визначений маршрут у природному середовищі, на якому розташовані унікальні та характерні для цієї місцевості об'єкти [6]. Найпопулярнішими екостежками в Україні – є екологічна стежка «Пасіки» (Костринський природоохоронний науково-дослідний відділ Ужанського національного природного парку, Закарпатська область) [7], еколого-освітня стежка «Чотири дороги» (Косівський та Шешорський Природний Національний Парк «Гуцульщина» Івано-Франківська область) [8], екологічна стежка «До Соколиного Берда» (Карпатський біосферний заповідник, Закарпатська область) [9], екологічна стежка «Лісова казка» (національний парк «Залісся», Київська область) [10], науково-пізнавальна стежка «Знай, люби, оберігай» (Чернівецька область) [11]. Основні характерні риси описаних вище екологічних стежок узагальнено у вигляді таблиці 1.

Характеристика найпопулярніших екостежок України

Назва	Місцезнаходження	Рівень складності	Протяжність	Тривалість	Цікаві об'єкти маршруту
Екологічна стежка «Пасіки»	Ужанський національний природний парк, Закарпатська область	Легкий	3 км	2 год	Ботанічний резерват «Пасіки», річка Уж
Комплексна еколого-освітня стежка «Чотири дороги»	Національний природний парк «Гуцульщина», Івано-Франківська область	Середній	18 км (усіх стежок)	Варіюється в залежності від проходження одного чи декількох маршрутів	Церква Успіння Пресвятої Богородиці, Іванова криничка, гора Клифа, Зіняків верх, сірководневе джерело, мосток Святого Миколая, Шешорські гуки
Екологічна стежка «До Соколиного Берда»	Карпатський біосферний заповідник, Закарпатська область	Легкий	2,1 км	3 год	Руїни мисливського будоночка монархів Габсбургів, гірський потік Кузій, Нижня штольня, Верхня штольня, урочище «Соколине Бердо»
Екологічна стежка «Лісова казка»	Національний природний парк «Залісся», Київська область	Легкий	5,3 км	2,5 год	Національний парк «Залісся»
Науково-пізнавальна стежка «Знай, люби, оберігай»	Черемоський національний природний парк, Чернівецька область	Середній	7 км	4 год	Фіалкове поле, Кортузіанський водоспад, Шафранове поле, «Полонинська сироварня»

Джерело: розроблено автором за даними [7–11]

Екологічний туризм не обмежується лише пішими маршрутами в межах природоохоронних об'єктів. За метою екотури можна поділити на:

- спостереження і вивчення «дикої» або «окультуреної» природи (з елементами екологічної освіти і виховання);
- відпочинок в оточенні природи з емоційними, естетичними цілями;
- лікування природними факторами;
- тури зі спортивними та пригодницькими цілями.

За змістом програми туру, за основним його об'єктом виділяють:

- ботанічні, зоологічні, геологічні і тому подібні тури;
- еколого-етнографічні або археологічні, еколого-культурні тури;
- агротури;
- спелеологічні, водні, гірські тури.

За даними останніх проведених досліджень щодо видів екологічних турів, можна побачити, що рекреанти надають перевагу відвідуванню парків, а ось відвідування природних пам'яток серед екоорієнтованих туристів найменш популярний вид відпочинку, що можна побачити на рисунку 1 [12].

Джерело: розроблено автором за даними [12]

Рис. 1. Поширеність різних видів екотурів серед українських рекреантів

Цікаві екологічні стежки та тури – лише частина широкого спектру можливостей для екологічного туризму в нашій країні. За останні роки ця галузь набула значного попиту. Туристичні компанії, орієнтовані на розвиток внутрішнього туризму, активно розробляють нові маршрути та пропонують унікальні подорожі враховуючи екологічну складову. Так, наприклад найбільш розвинутою туристичною фірмою, яка спеціалізується саме на екологічних турах по Україні є «WildTour» (м. Київ). «WildTour» пропонує екотури по різних куточках нашої країни на різний смак, ціну та вікову категорію. Кожна запропонована подорож не лише збагачує людей незабутніми враженнями, але й спонукає до відчуття відповідальності за охорону природних ресурсів. Формує екологічні стежки, екскурсії та екотури екскурсійне бюро «Дива Країни» (м. Київ), туристичний оператор «Етнотур» та ін. [13].

Варто зазначити, що Україна має перспективні, але маловідомі екологічні туристичні об'єкти. Серед них варто виділити: містечко Вилкове (Одеська область), Токівський каскадний водоспад (Дніпропетровська область), Актівський каньйон (Миколаївська область), природний парк Березицьке (Чернігівська область), «Зелені хутори Таврії» (Херсонська область), Базальтові стовпи (Рівненська область) та ін.

Таким чином, існують об'єкти з великим потенціалом для розвитку цієї галузі. Окремі зони виділяються своєю природною красою та можливостями для активного відпочинку, і вони можуть стати важливими пунктами притягнення для туристів.

Варто підкреслити важливу роль екологічного туризму в розвитку та стимулюванні економіці України, оскільки його розвиток призводить до збільшення доходів місцевих бюджетів та створення нових робочих місць, що сприяє вирішенню як економічних, так і соціальних проблем. Варто пам'ятати, що кожен регіон України має унікальний природно-ресурсний потенціал, який є основою для розвитку екотуризму. Проте існує ряд проблем, які потребують уваги: важливо розробити загальну стратегію розвитку екологічного туризму; удосконалити управління цією галуззю на регіональному рівні; підвищити наукове та кадрове забезпечення даного сектору туризму; забезпечити кращу інформаційно-рекламну та фінансову підтримку екологічного туризму; гарантувати захист навколишнього природного середовища, як основи існування екотуризму та сталого розвитку регіонів [14 с. 238].

Вирішення цих проблем розвитку туризму в Україні з точки зору стратегічного соціально-економічного розвитку регіонів є важливим аспектом успішного функціонування галузі.

Вдосконалення екологічного туристичного продукту має величезне значення з позиції збалансованого розвитку туризму та збереження природи. Наведемо, декілька важливих аспектів:

1. *Збереження природних ресурсів.* Туризм може негативно впливати на природне середовище через забруднення, витрату води, руйнування екосистем та інше. Інноваційні рішення дозволяють зменшити негативний вплив туризму на природу, зберігаючи природні ресурси для майбутніх поколінь.

2. *Залучення туристів.* Сучасні туристи все більше вирізняються екологічною відповідальністю. Інноваційні рішення, які дозволяють відвідувачам насолоджуватися природою без шкоди для неї, можуть привабити більше туристів.

3. *Збереження біорізноманіття.* Екосистеми туристичних природних об'єктів можуть бути дуже вразливими до негативного впливу людей. Інноваційні підходи можуть допомогти зберегти біорізноманіття та відновити пошкоджені екосистеми.

4. *Збільшення прибутковості.* Інновації в екологічному туризмі можуть сприяти підвищенню прибутковості бізнесу. Туристи, які цінують природу, можуть бути готові платити більше за досвід, який відповідає їхнім екологічним цінностям.

5. *Зменшення конфліктів.* Інноваційні рішення можуть сприяти зменшенню конфліктів між різними групами інтересів, такими як туристи, місцеві жителі, організації з охорони природи тощо, що може підвищити сталість розвитку туризму.

6. *Створення робочих місць.* Розвиток екологічного туризму за допомогою інновацій може сприяти створенню нових робочих місць у сфері охорони природи, сталого управління природними ресурсами та інших галузях.

Розвиток екологічного туризму є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку цієї галузі та збереження природи для майбутніх поколінь. Створення екологічного туристичного продукту через рішення спрямовані на зменшення негативного впливу туризму на природу сприяють сталому та відповідальному туризму. Впровадження сонячної енергії, цифрових технологій, споживання місцевих продуктів, збереження природних ресурсів та екологічної свідомості створюють нові можливості для екологічно чистого та привабливого туризму. Завдяки гарному географічному розташуванню Україна має різноманітні природні ресурси, які можна використовувати для популяризації та розвитку екологічного туризму.

Список використаної літератури:

1. *Посохов І.С.* Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні / *І.С. Посохов, І.В. Сагайдачна* // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер. : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2019. – Вип. 9. – С. 203–212 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://binged.it/4966DrI>.
2. *Кузьміч І.С.* Екологічні наслідки війни та проблематика екологічного туризму в контексті повномасштабного вторгнення РФ / *І.С. Кузьміч* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/89.pdf>.
3. Екологічні наслідки війни в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/>.
4. Туристичний продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://kodeksy.com.ua/dictionary/t/turistichnij_produkht.htm.
5. Збереження і сталий розвиток Карпат : навчальний посібник зі сталого туризму / *Ю.Зінко, М.Рутинський, Н.Кудла та ін.* ; за ред. *М.Катсакіорі, М.Алемпакі, П.Джеракіс.* – Київ, 2009. – 60 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Zinko-YU.-Rutynskyyu-M.-Zberezhenia-i-stalyu-rozvytok-Karpat-book.pdf>.
6. Екологічна стежка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tiachiv-enc.edukit.uz.ua/informaciya_pro_zaklad/tvorchi_laboratorii/ekologichna_stezhka/.
7. Екологічна стежка «Пасіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uzhanskyi-park.in.ua/route/ekolohichna-stezhka-pasiky/>.
8. Комплексна еколого-освітня стежка «Чотири дороги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hutsulshchyna-park.in.ua/route/kompleksna-ekoloho-osvitnia-stezhka-chotyry-dorohy/>.
9. Екологічна стежка «До Соколиного Берда» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kbz.in.ua/route/ekolohichna-stezhka-do-sokolynoho-berda/>.
10. Екологічна стежка «Лісова казка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zalissia-park.in.ua/route/ekolohichna-stezhka-lisova-kazka/>.
11. Науково-пізнавальна стежка «Знай, люби, оберігай» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cheremoskyi-park.in.ua/route/naukovo-piznavalna-stezhka-polonynski-mandy/>.
12. Класифікація екотурів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ni.biz.ua/4/4_5/4_5865_klassifikatsiya-ekoturov.html.
13. Відпочинок – куди поїхати в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/opinion/vidpochinok-kudi-poijhati-v-ukrajini-novini-ukrajini-50171876.html>.
14. *Паньків Н.* Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туризму в Україні: виклики сьогодення / *Н.Паньків, М.Скрипник* // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2022. – № 4. – С. 229–240 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 2022-308-36.pdf (khnu.km.ua).

References:

1. Posokhov, I.S. and Sahaidachna, I.V. (2019), «Perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini», *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Ser. Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm*, Issue 9, pp. 203–212, [Online], available at: <https://binged.it/4966DrI>
2. Kuzmich, I.S. «Ekolohichni naslidky viiny ta problematyka ekolohichnoho turyzmu v konteksti povnomasshtabnoho vtorhennia RF», [Online], available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/89.pdf>
3. «Ekolohichni naslidky viiny v Ukraini», [Online], available at: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/>
4. «Turystychni produkt», [Online], available at: https://kodeksy.com.ua/dictionary/t/turistichnij_produkht.htm
5. Zinko, Yu., Rutynskiy, M., Kudla, N. et al. (2009), *Zberezhennia i stalyy rozvytok Karpat : navchalnyi posibnyk zi staloho turyzmu*, in Katsakiori, M., Alempaki, M. and Dzherakis, P. (ed.), Kyiv, 60 p., [Online], available at: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Zinko-YU.-Rutynskyy-M.-Zberezhennia-i-stalyy-rozvytok-Karpat-book.pdf>
6. Ekolohichna stezhka, [Online], available at: http://tiachiv-enc.edukit.uz.ua/informaciya_pro_zaklad/tvorchi_laboratorii/ekologichna_stezhka/
7. «Ekolohichna stezhka "Pasiky"», [Online], available at: <https://uzhanskyi-park.in.ua/route/ekolohichna-stezhka-pasiky/>
8. «Kompleksna ekoloho-osvitnia stezhka "Chotyry dorohy"», [Online], available at: <https://hutsulshchyna-park.in.ua/route/kompleksna-ekoloho-osvitnia-stezhka-chotyry-dorohy/>
9. «Ekolohichna stezhka "Do Sokolynoho Berda"», [Online], available at: <https://kbz.in.ua/route/ekolohichna-stezhka-do-sokolynoho-berda/>
10. «Ekolohichna stezhka "Lisova kazka"», [Online], available at: <https://zalissia-park.in.ua/route/ekolohichna-stezhka-lisova-kazka/>
11. «Naukovo-piznavalna stezhka "Znai, liuby, oberihai"», [Online], available at: <https://cheremoskyi-park.in.ua/route/naukovo-piznavalna-stezhka-polonynski-mandry/>
12. «Klasyfikatsiia ekoturiv», [Online], available at: http://ni.biz.ua/4/4_5/4_5865_klassifikatsiya-ekoturov.html
13. «Vidpochynok – kudy poikhaty v Ukraini», [Online], available at: <https://nv.ua/ukr/opinion/vidpochynok-kudi-pojihati-v-ukrajini-novini-ukrajini-50171876.html>
14. Pankiv, N. and Skrypyk, M. (2022), «Ekolohichni turizm yak priorytetnyi napriamok staloho rozvytku turyzmu v Ukraini: vyklyky sohodennia», *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, No. 4, p. 229–240, [Online], available at: [2022-308-36.pdf](https://khnu.km.ua/2022-308-36.pdf)

Любченко Валентина Вікторівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0009-0009-7709-3819>.

Liubchenko V.V.**Tourist product in the segment of ecological tourism in Ukraine in today's conditions**

The article deals with the state of development of ecological tourism in Ukraine. The resource potential for the development of ecological tourism in Ukraine is highlighted and the competitive advantages of ecological tourism in Ukraine are highlighted. An overview of existing ecological tourism products in Ukraine was carried out and new promising places for the development of ecological tourism were identified. Proposals for improving the ecological tourism product were provided.

Ukraine has sufficient natural resources for the development of ecological tourism (ecotourism), which became popular among domestic tourists in the context of the COVID-19 pandemic and gained special importance with the beginning of a full-scale invasion of Ukraine by Russia in 2022. The main feature of ecological tourism is the obligation to preserve natural heritage and biological diversity, which is mercilessly destroyed by Russian aggression. 257 cases of ecocide, which causes irreparable damage to the environment in the long term, have been established.

When authoring the article, general scientific research methods and approaches were used: analysis, synthesis, induction, and deduction.

Keywords: tourism; ecological tourism (ecotourism); tourist product.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023.